

Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına İlişkin Öğretmen ve Yönetici Görüşleri^(*)

Çetin Erdoğan
Nihan Demirkasımoğlu
Ankara Üniversitesi

Bu araştırmanın amacı, öğretmen ve yöneticilerin, ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, Ankara'daki kamu ilköğretim okullarında görev yapan 10 öğretmen ile 10 yöneticiden oluşmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Bulgular, betimsel analiz yaklaşımı ile sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen ve yöneticilerin ailelerin eğitim sürecine katılımının gereği konusunda hemfikir olduğu, ancak çoğunun uygulamada aynı hassasiyeti gösteremediği anlaşılmaktadır. Ailelerin çoğunun eğitim sürecine katılım konusunda isteksiz ve pasif olduğu görülmektedir. Katılım ise çoğunlukla ailenin okula gelip bilgi alışverişi yapması, öğretmenlerin tavsiyelerini alması, çağrıldığında toplantılara katılması gibi etkinliklerle sınırlıdır. Ailelerin sürece katılımının engelleri arasında ilk başta ailelerin ve eğitimcilerin olumsuz tavırları yer almaktadır. Okullarda aile katılımını engelleyen etkenlerin giderilmesine veya katılımı artırmaya yönelik çalışmaların yeterince yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Eğitim sürecine aile katılımı, okul-aile ilişkileri.

^(*)Bu araştırma, 1-3 Ekim 2009 tarihleri arasında Ege Üniversitesi tarafından İzmir'de düzenlenen 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Atıf için/Please cite as:

Erdoğan, Ç., & Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 16(3), 399-431.

Teachers' and School Administrators' Views of Parent Involvement in Education Process

Background. Research has shown that there is a correlation between student academic achievement and the qualities of parents and social surroundings (Shaw, 2008). A study by Epstein and Sheldon (2002b) suggested that parent involvement decreases student absenteeism. Number of other studies concluded that parent involvement positively affects student academic achievement (Jeynes, 2007; Shaw, 2008; Sheldon, 2003).

Epstein (1995) categorized parent involvement in education process as relation to parenting, communication, volunteering, learning at home, decision making, and collaborating with community. Despite widely documented positive effects of parental involvement on students' learning and development, lack of parent involvement is a major problem in most schools. Weak parent involvement may be due to following factors: parents do not value parent involvement (Crites, 2008), parents leave education to schools and do not take responsibilities (Christenson, 2004; McGhee, 2007), educators have negative attitudes towards parents and do not believe parent involvement is essential (Shannon, 1996; Christenson, 2004), lack of communication between schools and parents (Christenson, 2004; Crites, 2008).

Purpose. The purpose of this study is to determine the views of teachers and school administrators about parent involvement in education process. The study attempts to define parent involvement levels, hindering factors of parent involvement, and parent involvement activities in schools by views of primary school teachers and administrators.

Method. The study was conducted through interviews. The study group consists of 10 teachers and 10 school administrators at public primary schools in Ankara. Data was collected using the semi-structured interviews. A semi-structured interview form with eight questions was developed for teachers and school administrators. The interviews lasted 25 to 35 minutes and were tape-recorded. The findings were presented through descriptive analysis.

Results and discussion. Results indicated that teachers and school administrators agreed that parent involvement in education process was essential. However, it is observed that schools do not take initiatives to improve parent involvement. Many teachers and school administrators reportedly favor of parent involvement, but do not take any action or responsibility for involving

parents in students' education. They claim that they neither have sufficient parent involvement activities nor time for such activities. Educators generally consider these must-do (but never done) activities as their incompetence and believe that they need to adjust the case.

Teachers and school administrators complain about parents' unawareness of parent involvement in education process. However, teachers and administrators reportedly feel disturbed since some parents infer with their profession and apply pressure for the things to do, thus teachers and school administrators take a dim view of parent involvement in education. It is known that parent visits to schools are frequent for lower grades, but rare at higher grades with the exception that further education prospects and school selection decisions increase communication during final years at primary schools.

Parent involvement is mostly limited with activities such as parent visits to schools, information exchange, and advice from teachers, and attendance at meetings on request. In such practices, parents are generally passive and they are asked to follow advice and guidance from teachers. In this case, it might be suggested that educators do not fully internalize the view that parents should have the right to say about their child's education and they should be involved in decision making.

Teachers and administrators perceive that most parents are reluctant and non-communicative to involve in education process; preferring to remain inactive, hesitating to express views when they are asked for their opinions, and leaving responsibilities to teachers and schools. Similar research findings show that these hindering factors do not largely differ from country to country. However, in some studies, working conditions (McGhee, 2007; Crites, 2008) and lingual and cultural differences (Shannon, 1996; Christenson, 2004) turned out to be hindering factors in parent involvement, but according to the results of the present study these factors are not really impeding.

For educators, getting parents involved in the process or showing interest in parents as well as pupils means extra time and efforts. What prevents educators from such practices might be unwillingness to spent more time and extra effort for parent involvement. Teachers and administrators do not want parents to interfere with their work and therefore tends keep parents away from involvement in school. As reported by teachers and administrators, both school staff and parents should explore means of effective parent involvement.

Keywords: *Parent involvement in education process, school-parent relations.*

Okullarda yürütülen formel eğitimin etkililiğinin artırılması ve daha nitelikli öğrenciler yetiştirilmesi konusu, yıllardan beri eğitim bilimleriyle ilgilenen bilim insanlarının ilgi alanlarından birisi olmuştur. Okul çağındaki bir çocuğun eğitimini bütüncül bir gözle değerlendirmenin gerekliliği dikkate alındığında, çocuğun eğitimini etkileyen informel kaynaklar akla gelmekte, bu informel kaynakların içerisinde de aile faktörü ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda ailenin, çocuğun eğitiminde etkisi bulunan en önemli informel oluşum olduğu söylenebilir.

Ev ve okul ortamı, çocukların gelişiminde belki de en etkili ve destekleyici çevrelerdir. Bu nedenle araştırmacılar, son yıllarda, öğrencinin okul başarısında ailelerin rollerine artan sıklıkta değinmektedir. Genellikle araştırmalarda konuya iki ayrı yönden yaklaşılmaktadır. Bunlardan ilki, aile-öğretmen iletişimi ve ailelerin okul toplulukları ile okuldaki kurumsal etkinliklere katılımını kapsamaktadır. İkincisi ise, çocukların akademik gelişimleri ile ilgili olarak ailenin ev ödevlerinde yardım etmesi, çocuğun bakımı gibi davranışların araştırılmasına yöneliktir (Rogers, Theule, Ryan, Adams ve Keating, 2009).

Eğitim sürecinde aile faktörünün önemi ve etkilerine ilişkin bilimsel çalışmalar, Coleman ve diğerlerinin 1966'da yaptığı araştırma ile hız kazanmıştır. Coleman ve diğerleri, farklı aile yapılarından gelen çocukların başarı düzeylerindeki eşitsizliklere dikkat çekmiştir. Sözü edilen araştırmacılar aile faktörünün, öğrencinin başarısı üzerinde en az okul kadar etkili bir faktör olduğu sonucuna varmıştır (Shaw, 2008). Coleman ve diğerlerinin çalışmasından sonra ailenin eğitim sürecindeki önemi ve etkisine ilişkin araştırmaların artarak devam ettiği gözlenmektedir.

Hester'a (1989), göre aile katılımı ile etkili okullar birbirinden bağımsız düşünülemezlerdir. Okul ile aile arasında işbirliği, etkili okulların özellikleri arasında yer almaktadır (Balci, 2001). Aile katılımı, anne babaların çocuklarının gelişim ve eğitimlerine katkıda bulunmaları için düzenlenmiş etkinliklerin bütünü olarak tanımlanabilir (Ömeroğlu ve Yaşar, 2005). Kaliteli bir eğitime ulaşmak için sağlıklı bir öğretmen-veli işbirliğine, sağlıklı bir işbirliği içinse tarafların birbirleriyle açık iletişim kurmalarına ve çocukların önemini çok daha iyi kavramalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Çocukların ilk eğitimcilerinin anne babaları olduğu görüşünden hareketle, ailelerin çocuklarının eğitimini desteklemesi ve katkıda bulunmasını sağlamak üzere, sistematik ve kurumsal bir eğitim veren okul ile evdeki eğitimi paraleleştiren bütünlükten bir yaklaşım sergilenmelidir (Şahin ve Ünver, 2005).

Literatürde, aile katılımının, çocukların öğrenme deneyimlerini ve akademik başarılarını geliştirdiği vurgulanmaktadır (Lawson, 2003). Bu konuda çok sayıda çalışması bulunan Epstein (1995) okuldaki eğitim sürecine ailelerin katılımı ve okul – aile işbirliğinin sağlanmasının okul programlarının geliştirilmesine, okul ikliminin iyileştirilmesine, aile hizmetleri ve desteklerinin sağlanmasına, ailelerin çocuğun eğitimine ilişkin becerilerinin artırılmasına, aileler arasında etkileşim ve iletişim oluşturulmasına ve öğretmenlerin işlerine katkıda bulunulmasına yardımcı olacağını ifade etmektedir. Buna göre okul ve aile arasındaki sıkı etkileşimler sayesinde öğrenciler, farklı insanlardan yaratıcı düşünme, başkalarına yardım etme ve okula devam etmenin önemi hakkında çok sayıda olumlu mesajlar alabilecektir (Epstein, 1995).

Diğer yandan okul ve aile işbirliği, çocuk ve gençlerin haklarını, sorumluluklarını ve ödevlerini öğrenmelerinde, bunları birer davranış biçimine dönüştürmelerinde ve okul başarısının artırılmasında da önemli role sahiptir. Ailelerin bu role katkısı, okula bağlıta bulunan ve çocuklarının başarı durumunu öğrenmek için ya da bir sorun olduğunda okula gelen bireyler olarak görülmesiyle sınırlı olmamalı, aileler aynı amacı gerçekleştirmeye çalışan ortaklar olarak görülmelidir. Aileler ise, okulu yalnızca bir kamu hizmetinin sağlandığı bir kurum olarak görmemeli; çocukların eğitimine güçleri ölçüsünde katkıda bulunmayı temel bir görev ve sorumluluk olarak görmelidir (Aydın, 2005).

Aile katılımı ile ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu, okullar tarafından aileler için tanımlanan ve yapılandırılmış okul merkezli aile katılımı etkinliklerini dört biçimde, iki uç arasında değişen düzeylerde incelemektedir. Birinci düzeyde, ailelerin okulun karar süreçlerine etkisinin az olduğuna inanılan ve aile katılımını evdeki eğitim çevresinin yapılandırılmasıyla sınırlayan yaklaşım bulunmaktadır. İkinci düzeyde, aileler okuldaki kırtasiyecilik işleri, ders dışı ve kültürel etkinlikler ile çocuk gelişimi etkinliklerine katılmaktadır. Üçüncü düzeyde aileler, öğretmenlerin sınıftaki yardımcıları gibi görev yapmakta, aile-öğretmen birliklerine katılmakta ve karar verme komiteleri gibi okul tarafından belirlenmiş amaçları desteklemektedir. Bu sürekliliğin diğer ucunda ise, aileler, okulda problem çözme, okulun düzenlenmesine yardım etme, yeniden yapılanma stratejilerini ve reformlarını değerlendirme ve uygulama görevlerini yerine getiren ortaklar olarak görev yapmaktadır (Lawson, 2003).

Araştırmalar, öğrencilerin okul başarısı ile onların aile ve sosyal çevresinin nitelikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Üst ekonomik düzeyde bulunan ve eğitim altyapısına sahip ailelerin çocukları, çoğunlukla üst düzeyde başarı göstermektedir (Walberg, 2004). Epstein ve Sheldon'un

(2002b) araştırmasında, aile katılımının öğrenci devamsızlığını azalttığı; Jeynes (2007), Shaw (2008) ve Sheldon'un (2003) araştırmalarında, aile katılımının öğrencilerin akademik başarısını olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Okuldaki disiplin olayları ve okul iklimi ile ailelerin eğitim sürecine katılımı arasındaki ilişkiyi araştıran Epstein ve Sheldon (2002a), okuldaki eğitim sürecine aile katılımını artıran etkinlikler düzenlendiğinde, okuldaki disiplin olaylarının sayısında azalma olduğu sonucuna varmışlardır. Buna göre aile, okul ve toplum arasındaki ilişkileri ve işbirliğini artırmak öğrenci davranışlarını geliştirmenin ve disiplini sağlamanın yollarından biri olarak önerilmektedir.

Yine, Çelenk (2003) de, okul başarısı üzerinde aile faktörünün rolünü konu edinen araştırmasında, eğitim açısından destekleyici bir tutum içinde bulunan ailelerden gelen çocukların okul başarılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Yazara göre, okul aile dayanışması, okul başarısının ön koşuludur.

Barge ve Loges'un aile katılımına ilişkin öğretmen, öğrenci ve veli algılarını incelediği çalışmasında, üç tarafın yanıtlarında, yüksek nitelikli aile katılımı ve iletişimini sağlamada ortaklaşan iki tema: (a) öğretmenlerle olumlu ilişkiler kurmak ve (b) öğrencinin akademik gelişimini izlemek olmuştur. Öğretmenler, ailelerin okul ile sık sık iletişim kurması gerektiğini ve yalnızca problem olduğunda iletişim kurma alışkanlığından kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin iyi iletişim algılarına ilişkin ilginç nokta ise, öğretmenlerin aktif olarak ailelerle iletişim kurması yerine, ailelerin öğretmenlerle iletişim kurmada aktif rol alması gerektiğini vurgulamalarıdır (Barge ve Loges, 2003). Bu algı, öğretmenlerin aile – okul arasında iletişim kurma görevini sadece ailenin bir göreviymiş gibi gördüğü anlamına gelmektedir.

Ailelerin eğitim sürecine katılımlarını inceleyen Epstein (1995) ailelerin eğitim sürecine katılım düzeyleri için farklı kategoriler oluşturmuştur. Bu kategorilerde ailelerin, eğitim sürecine ne tür bir katılım göstereceği ve bunlarla ilgili okullarda uygulanabilecek etkinlik önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Bu kategoriler ve içerikleri sırayla şu şekilde açıklanabilir (Epstein, 1995):

- Çocuk bakımı: Ailelere çocukları için uygun bir ev ortamı hazırlamada yardımcı olmak. Çocukların öğrenim seviyelerine ve yaşlarına göre ailelere sağlık, beslenme ve eğitim etkinlikleri gibi konularda destek olmak.

- İletişim: Okul ile ev arasında sağlıklı iletişim kanalları kurmak. Veli toplantıları düzenlemek, dil sorunu olanlar için çevirmen sağlamak ve evlere aylık, haftalık öğrenci hakkında bilgilendirme raporları göndermek.
- Gönüllülük: Gönüllü ailelerin okuldaki veya sınıftaki etkinliklere katılmasını sağlamak. Okulda aileler için etkinlik odaları hazırlamak.
- Evde öğrenme: Ailelere, öğrencilerin ev ödevlerine, ders etkinliklerine ve ders planlarına nasıl yardım edecekleri konusunda bilgi vermek. Okulda aile okuma etkinlikleri hazırlamak.
- Karar verme: Okuldaki kararlarda ailelerin katılımını sağlamak, aile temsilcileri belirlemek ve tüm ailelerin bu temsilcilerle iletişimini sağlamak.
- Toplumla işbirliği: Toplum sağlığı, kültürü ve sosyal hizmetler konularında öğrenci ve aileleri bilgilendirmek, bu tür toplumsal etkinliklere öğrencilerin ve ailelerin katılımını ve desteğini sağlamak.

Ailelerin okula katılımı konusunda okulların bakış açısını yansıtan belli başlı üç görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki; okul ailenin katılımını ister; ikincisi, okul aile katılımını istemez; üçüncüsü ise, okul yalnızca gerektiğinde aile katılımını ister (Coulombe, 1995). Diğer yandan, günümüzün modern karmaşık toplumlarında pek çok aile, çocuklarının eğitiminde temel rol oynadığının ve onların gelişimine tek başına katkıda bulunamayacağını farkındadır. Bu nedenle aileler, çocuklarını, özellikle de ergenlik dönemindekileri büyütürken öğretmen, okul ve toplum kuruluşlarından karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmek için bilgi talep ederler (Walberg, 2004).

Okul ve aile arasındaki işbirliği eksikliğinin temel nedenleri şöyle özetlenebilir (Walberg, 2004; Şahin ve Ünver, 2005):

- Velilerin okul etkinliklerine katılmasının beklenmediğine ilişkin geleneksel görüş,
- Velilerin okula ilişkin nasıl katılım gösterebileceklerini bilmemeleri,
- Öğretmenlerin, aile katılım programlarından detaylı olarak haberdar olmayışı, programı nasıl yürüteceklerini bilmemeleri, aile katılım etkinliklerini planlamanın çok zamanlarını alacağını düşünmeleri,

- Öğretmenlerin, ailelerin eğitime katılıma yanaşmayacağını, bu katılımı kabul etseler bile bunun bazı olumsuzluklar yaratacağını düşünmeleridir. Bu düşüncelere; ailelerin çocuklarla ilgili durumlarda objektif olmayacağı, ailelerin kendi sınırlılıklarını aşabileceği ve ailelerin programa yeterli zamanı ayıramayacakları kaygıları da dahil edilebilir.

Ailelerin eğitim sürecine katılımı ve okul – aile işbirliğinin öneminin gelişmiş ülkelerde anlaşıldığı ve eğitim politikalarına da yansdığı görülmektedir. Bu konuda yapılan yasal düzenlemelerde hem okula ve eğitimcilere, hem de ailelere bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak her ne kadar konunun önemi anlaşılmış ve eğitim politikalarına yansıtılmış olsa da ailelerin eğitim sürecine katılımının önünde birtakım engeller yer almaktadır. Ailelerin çocuklarının eğitim sürecine katılmalarını gereksiz görmeleri (Crites, 2008), katılım konusunda örnek alacakları bir rol modelin olmayışı, eğitim işini okula bırakıp pasif kalmayı tercih etme, bu konuda sorumluluk almamaları (Christenson, 2004; McGhee, 2007), eğitimcilerin ailelere karşı olumsuz tavırları ve aile katılımının önemine inanmamaları (Shannon, 1996; Christenson, 2004), kültürel farklılıklar (Christenson, 2004), ailelerin eğitim sürecine ilişkin bilgi eksikliği ve kendilerini bu konuda yetersiz görmeleri (Carrasquillo, 1993; Cristenson, 2004; McGhee, 2007; Crites, 2008), okul ile aile arasındaki iletişimsizlik (Cristenson, 2004; Crites, 2008) bu engellerden başlıcalarıdır. Bunların yanında, ailelerin, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durumları, kendilerinin geçmişteki olumsuz okul deneyimleri gibi özellikleri, ulaşım engelleri, onların çocuklarının eğitimine katılma arzusunu ve yeterliğini etkilemektedir (Barge ve Loges, 2003). Sosyal, kültürel ve ekonomik konular, eğitim sürecine katılan ailelerin sayısı kadar, ailelerin okula katılma derecelerini de etkilemektedir. Pek çok aile, çalışma koşulları nedeniyle sınırlı zaman ve olanağa sahiptir (Coulombe, 1995).

Yukarıda sözü edilenlere ek olarak Aslanargun'un (2007) okul-aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine yaptığı tarama çalışmasında ifade ettiği üzere, ailelerin okulun süreçlerine katılım engelleri arasında; okullarda bulunan okul-aile birliklerinin etkin bir şekilde işletilememesi, okul yetkilileri ile öğrenci velilerinin kayıt dönemleri ve çok özel durumlar dışında bir araya gelememesi ve okul-aile birliği toplantılarının verimli bir şekilde tam katılımı yapılamaması, okul-aile iletişimde yaşanan en yaygın sorunlar arasında yer almaktadır.

Finders ve Lewis'e (1994) göre eğitimciler, ailelerin okula gelmemelerini ilgisizlik olarak değerlendirmek yerine, onların çocuklarının eğitimine

katılımlarını engelleyen engelleri anlamaya çalışmalıdır. Geleneksel görüş, okulda başarılı olamayan öğrencilerin ailelerinin okul etkinliklerine katılmadığı ya da okulun amaçlarını desteklemediği yönündedir.

Arslan ve Nural'a (2004) göre, etkili ve başarılı okul-aile işbirliğini yaratmak için, okul; ev ziyaretleri düzenleme, ana-babalar, öğretmenler ve çocukların katılacakları gezi, gözlem, konferans, gece gibi etkinlikler planlama, ana-babalardan sınıf-içi kaynak kişi olarak yararlanma, meslekî rehberlikte ana-babalardan yararlanma, velilerle görüşme toplantıları programlama ve ilân etme, ana-babalara okulun kaynaklarını kullanma fırsatları verme, velilerin okul hakkındaki görüşlerini almak için anket uygulama, önemli günlerin kutlanmasında velilere görev verme, velilerin, okul bültenine yazı yazmalarını sağlama, belirli aralıklarla sınıflarında gösteriler düzenleme ve velilerin bu yolla öğrenci performansı hakkında bilgilendirilmelerini sağlama, veliye örnek ders gösterisi yapma vb. etkinlikler düzenleyebilir.

Balkar'ın (2009), okul-aile işbirliği sürecine ilişkin veli ve öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırmasında araştırmaya katılan veliler, okul-aile işbirliğini sağlama adına yetersiz toplantı yapılmasından, veliler ise okul ve veli toplantılarının not öğrenme amaçlı olduğundan şikayet etmekte ve dolayısıyla her iki grup da işbirliğinin yetersiz olduğu görüşünde birleşmektedir.

Aile faktörünün çocuğun eğitimindeki etkisi dikkate alındığında, eğitimcilere, ailelerin eğitim sürecine katılımının sağlanması ve ailelerle işbirliği yapılması konusunda önemli görevler düşmektedir. Ailelerle işbirliği yapılması ve ailelerin eğitim sürecine katılması sayesinde çocuğun çevresinde onun eğitimini destekleyen bir çevre oluşturulması ve çocuğun bütüncül gelişiminin sağlanması mümkün olacaktır.

Amaçlar

Bu araştırmada, ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle, ailelerin eğitim sürecine katılımlarına ilişkin eksikliklerin ve güçlü yanların tespit edilmesi; bu eksikliklerin giderilmesi ve güçlü yanların pekiştirilmesi için yapılabileceklerin ortaya konulması mümkün olacaktır. Araştırmanın temel amacı çerçevesinde şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen ve okul yöneticileri, ailelerin, çocuklarının eğitim sürecine katılımı konusunda ne düşünmektedir?

2. Öğretmen ve okul yöneticilerine göre aileler, çocuklarının eğitim sürecine ne düzeyde katılmaktadır?
3. Öğretmen ve okul yöneticilerine göre ailelerin, çocuklarının eğitim sürecine katılımını engelleyen etkenler nelerdir?
4. Öğretmen ve okul yöneticilerine göre okullar, ailelerin eğitim sürecine katılımını teşvik etmeye yönelik ne tür çalışmalar yapmaktadır?

Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma, görüşme yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 39). Araştırma deseninin nitel seçilmesinin nedeni, araştırma konusunun derinlemesine araştırılmasına olanak sağlamasıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Ankara'nın merkez ilçelerinden Mamak (3), Keçiören (3), Çankaya (2), Yenimahalle (1) ve Sincan'dan (1) seçilen toplam 10 kamu ilköğretim okulunda görev yapan 10 öğretmen ile 10 yöneticiden oluşmuştur. Her bir okuldaki bir öğretmen ve bir yönetici ile görüşülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmen ve yöneticilere ulaşmada amaçlı örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Amaçlı örnekleme (Aziz, 2008, 55), araştırmacının, belli bir örnek sayısına gelinceye kadar yakın çevresinden kişileri, araştırmanın amaçlarına en uygun yanıt verebilecek birey ya da objeler arasından seçmesidir.

Araştırmada farklı görüşlere ve yaklaşımlara ulaşabilmek amacıyla beş sınıf öğretmeni, beş branş öğretmeni, dört okul müdürü ve altı müdür yardımcısına ulaşılmıştır. Okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyinin araştırma konusu açısından anlamlı bir değişken olduğu dikkate alınarak okullar farklı sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bölgelerden seçilmiştir. Buna göre okulların dördü alt, üçü orta ve üçü de üst sosyo-ekonomik düzeydeki bölgelerde yer almaktadır. Görüşme soruları hakkında

yeterli düzeyde ve gerçekçi görüşlere sahip olacakları varsayılarak öğretmen ve yöneticiler en az beş yıl kıdeme sahip olanlar arasından seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Görüşme yöntemi, nitel bir araştırmada, araştırma konusuna ilişkin tam ve doğru verilerin elde edilmesi açısından yararlı bir yöntem olarak görülmektedir (Judd, Smith ve Kidder, 1991, 253). Yarı yapılandırılmış görüşmede görüşme soruları ve konular önceden ana çizgileriyle hazırlanır ancak araştırmacı aldığı yanıtlara göre görüşmeyi yönlendirebilir, yeni sorular sorabilir (Berg, 1998, 61). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme türü uygulanarak, belirli başlıklar çerçevesinde ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin detaylı verilere ulaşmak amaçlanmıştır. Bu amaçla öğretmen ve yöneticiler için, sekiz sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Katılımcılara yöneltilen açık uçlu görüşme soruları, literatürde ailelerin eğitim sürecine katılımını tanımlayan çalışmalar ve bu çalışmaların odaklandığı boyutlar temel alınarak hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular uzman görüşüne sunulmuş görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Yönetici ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler yaklaşık 25-35 dakika arasında zaman almıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Elde edilen veriler, bir nitel araştırma veri analizi tekniği olan betimsel analiz yaklaşımı ile görüşme formunda kullanılan başlıklar dikkate alınarak sunulmuştur. Betimsel analizde (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 224), görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da yer verilmektedir. Bu araştırmada da, katılımcıların görüşlerini desteklemek için gerekli görülen yerlerde doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bulgular ise, araştırma sorularına paralel başlıklar altında öğretmen ve yönetici görüşlerine göre yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması için çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Araştırma bulgularının geçerliğini güçlendirmek amacıyla, bulgular yorumlanırken katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre betimsel türden bir analizin kullanıldığı bir araştırmada görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. İç geçerliğin sağlanması için geliştirilen "çeşitleme" (triangulation) stratejisinde gerçeğin farklı yönlerinin ortaya çıkarılması için birden çok kaynak, farklı kişiler ve farklı

görüşler araştırılır. Elde edilen verilerden genel bir sonuç çıkarmak yerine, farklı görüşlere vurgu yapılarak gerçeğin tüm yönlerine ulaşılmaya çalışılır. Meslektaş testinde ise araştırma sonuçlarıyla ilgili meslektaşların yorumlarına başvurulur (Merriam, 1998, 204). Bu testler araştırmacıya elde ettiği bulguların veya sonuçların doğruluğunu değerlendirme olanağı sunmaktadır. Bu araştırmada da çeşitleme stratejisi doğrultusunda araştırma bulgularında farklı görüşler tüm yönleriyle verilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların ifadelerinden ortak bir görüş ortaya koymak yerine farklılıklara vurgu yapılmıştır. Meslektaş testi doğrultusunda araştırma bulguları yorumlandıktan sonra uzman görüşüne başvurularak sonuçların doğru değerlendirilip değerlendirilmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Güvenirlik ilkesi, bir konuyla ilgili tek bir gerçekliğin var olduğu ve bu konuda yapılan tekrarlı araştırmalarda aynı sonuca ulaşılacağı varsayımına dayanmaktadır. Ancak sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda insan davranışlarının değişebilir nitelikte olmasından dolayı güvenirliliğin sağlanması zordur (Merriam, 1998, 205). Yine de nitel araştırma yöntemine uygun güvenilirlik yaklaşımlarından bahsetmek mümkündür. İç güvenilirlik için “gözleme bağlı güvenilirlik” yaklaşımı, aynı zaman diliminde birden fazla araştırmacının bir olgu ya da olayı aynı biçimde ölçmesi anlamına gelmektedir. Dış güvenilirlik için ise araştırmacının katılımcılarının açık bir biçimde tanımlanması, veri toplama ve analiz süreçlerinin detaylı olarak anlatılması gibi önlemlerin alınması uygun görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Buna göre birden fazla araştırmacının aynı verileri kullanarak yaptığı analizlerin karşılaştırılması ve farklılıklarının en aza indirilmesi yoluyla iç güvenirliliğin; katılımcılara, veri toplama ve analiz süreçlerine ilişkin detaylı bilgiler sunma yoluyla da dış güvenirliliğin sağlanması mümkün olabilir. Bu araştırmada, araştırmacının bulguları üzerinde her iki araştırmacının yorumları birlikte değerlendirilerek yorumlar arasındaki farklılıkların en aza indirilmesi amaçlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki başlıklar altında ele alınmış ve yorumlanmıştır.

Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımının Önemi

Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin görüşleri okul yöneticilerine sorulduğunda yöneticilerin tamamı ailelerin eğitim sürecine katılımını gerekli ve hatta bir zorunluluk olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Ailelerin

eğitim sürecine katılımı ve çocuklarının eğitimi sürecinde okul ile işbirliği yapmaları okul yöneticileri tarafından olumlu karşılanmaktadır. Ancak bunun yanlış uygulamaları veya olumsuz sonuçları da olabilmektedir. Bu konuda okul yöneticileri şu görüşleri dile getirmişlerdir.

- Aile okulu ne kadar yakından tanıyıp eğitim sürecinin ne kadar içinde yer alırsa çocuklar üzerindeki etkisi de o kadar olumlu oluyor. Çocuk anne-babasını okulda ne kadar sık görürse kendine güveni de o ölçüde artıyor.
- Öğrencinin eğitim seviyesi ve eğitim sürecinde yaşadıkları hakkında ailelerin bilgisi olmalı. Katılım, velinin dersleri takip etmesi, çocuğun eğitiminin ne düzeyde olduğunu bilmesi açısından önemli. Bu anlamda katılsın ancak öğretmenin işine müdahale etmesi hoş olmuyor. Örneğin veli, çocuğunun başarılı bir öğrenciyle veya kızının bir kız öğrenciyle oturmasını isteyebiliyor.
- Okulda yapılan eğitimin yerleşmesi için aile bireyleri tarafından evde de pekiştirilmesi gerekiyor. Bu nedenle ailelerin süreçte aktif rol alması gerekiyor.
- Ailelerin katılımı gerekli ancak ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü veliler neye ne kadar katılacaklarını bilemez durumdadır. Hatta bazıları abartarak okuldan hiç ayrılmıyorlar.

Yöneticilerin ifadeleri incelendiğinde, ailelerin eğitim sürecine katılımının gerekli görüldüğü ve bunun olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır. Çocukların yaşamlarının en büyük bölümünü aileleriyle birlikte geçirdikleri dikkate alındığında ailelerin çocuğun eğitimi ve yetişmesi üzerindeki etkisi yadsınamayacaktır. Okuldaki eğitimin evde de devam etmesi ve pekiştirilmesi gerekli görülmektedir. Ayrıca çocuğun anne – babasını okulda görmesi ona psikolojik bir destek sunmakta ve çocuğun daha fazla özgüven duymasını sağlamaktadır.

Ancak katılım konusunda okullarda bazı sıkıntıların yaşandığı da görülmektedir. Bazı veliler “aile katılımı” fikrini yanlış algılayıp sınıfta öğretmenin işine müdahale etme hakkını da kendinde görebilmektedir. Bu durum velilerin okulla işbirliği veya eğitim sürecine katılımı konusunda yeterince bilinç sahibi olmadıklarının bir göstergesi sayılabilir.

Ailelerin eğitim sürecine katılımı konusunda öğretmenler de yöneticilerle benzer şekilde bunun gerekli olduğunu, ancak bazı ailelerin katılım konusunu yanlış değerlendirdiğini ifade etmişlerdir. Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

- Velinin katılımı özellikle ilköğretim okullarında gereklidir. Çünkü çocuk bilinçli bir birey değildir ve velinin katılımı çocuğun okula uyum sürecini kolaylaştırır. Okulla işbirliği yapan aileler çocuğunu ve sorumluluklarını sahiplenmektedir.
- Velilerin katılımı şart ancak veliler bu katılımın sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceğini iyi bilmelidir. Ailenin eğitim sürecine katılması, her konuda kendi doğrularını uygulaması değil, neyi niçin yaptığını bilmesi anlamına gelmelidir. Veli her konuda müdahil olmamalı, hak ve sorumluluklarını iyi bilmelidir.
- Velisi okul sürecine katılan öğrenciler daha başarılı oluyor. Velisi düzenli olarak okula gelen öğrenciler yalnızca akademik yönden değil, diğer yönleriyle de daha üstün durumdadır.
- Veliler eski dönemlere kıyasla aşırı kontrolcü ve baskıcı davranmaktadır. Katılımın dozunu ayarlayamamaktadır. Dozunda olursa katılım gereklidir.

Öğretmenlere göre eğitim, ailede başlayıp okulda devam eden bir süreçtir. Çocuklar, okuldaki eğitimin yansımalarını evde, evdeki kazanımlarını da okulda sergilemektedir. Velinin okul süreçlerine katılımı, çocuğun okula uyum sağlamasını ve ailenin çocuğunu takibini kolaylaştırmaktadır. Böylelikle aileler çocuklarıyla ilgili daha fazla sorumluluk üstlenmektedir. Ayrıca aile katılımı, çocuğun kendine güvenini artırmakta ve çocuk kendisini okula ait hissetmektedir. Bunların yanında öğretmenlere göre, anne-babanın okulu belirli aralıklarla ziyaret etmesi, evde çocuklarının ödevlerine yardımcı olması, öğrencinin başarısında olduğu kadar öğrencinin sosyal yönlerinin gelişmesine katkı sağlaması bakımından da önemli görülmektedir.

Diğer yandan, aile katılımı eğer aileler sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceğini biliyorlarsa anlamlıdır. Aksi halde, veli her konuda müdahil duruma gelir ki bu da öğretmenlerin istemediği bir durumdur. Velilerin, hem çocuklarına hem de öğretmenlere karşı aşırı kontrolcü ve baskıcı davranmaları öğretmenler açısından istenen bir durum değildir. O halde, ailelerin bu konuda hak ve sorumluluklarının neler olması gerektiği ve bu haklarını nasıl kullanması gerektiği ile ilgili bilgilendirilmesi gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ailelerin Okul ile İletişim Sıklığı

Ailelerin okul ile ne sıklıkta iletişime geçtikleri veya okula ne sıklıkta geldikleri sorulduğunda okul yöneticileri bu sıklığın sınıf düzeyi ve kademeye göre farklılık gösterdiği yönünde yanıtlar vermişlerdir. Bu konuda dile getirilen yönetici görüşleri şu şekildedir.

- Çocuğunun eğitimiyle ilgilenen aileler zaten sürekli gelip bilgi alışverişinde bulunuyor. Davranış bozukluğu olan öğrencilerle ilgili de biz çağırıyoruz ve zamanla veli artık kendisi gelmeye başlıyor.
- Özellikle yeni başlayan öğrencilerin velileri her gün geliyor. Bu okul ziyaretleri ikinci döneme doğru 2-3 günde bire; 4-5-6. sınıflarda haftada bire iniyor. İleriki sınıflarda da öğrencinin bir sorunu yoksa, başarılı bir öğrenciyse ayda bire kadar inebiliyor.
- Öğrenci başarısızsa, sorunlu bir öğrenciyse, veli birkaç kez çağrılıp bu durum yüzünden çeşitli konuşmalara muhatap olduysa daha sonra okula gelmiyor, iletişime geçmiyor. Öğrencinin başarı düzeyi azaldıkça velinin gelme sıklığı da azalıyor.
- Ortalama sınıf mevcutlarını 40 kişi olarak düşünürsek bunlardan 10 tanesinin ailesi sürekli gelip gidiyor, hemen her gün öğretmeniyle bilgi alışverişinde bulunuyor. 20 kişinin ailesi çağırıldığında veya sadece veli toplantılarına gelip gidiyor. 10 kişinin ailesi de hiç gelmiyor, iletişime geçmiyor.
- İlk sınıflarda hem öğrencinin daha çok ihtiyacı olduğu için hem veliler daha hevesli olduğundan iletişim çok yoğun oluyor. Haftada birkaç kez görüşülüyor. Çocuk büyüdükçe hem ihtiyaç azalıyor hem de veli gerek görmüyor.

Yönetici ifadeleri değerlendirildiğinde ilk sınıflardaki çocukların ailelerinin okulla daha çok iletişime geçtiği, öğrencinin yaşı ilerledikçe ve sınıfı yükseldikçe bu iletişimin azaldığı anlaşılmaktadır. Ailelerin ilk yıllardaki heyecanları giderek azalmakta; okula ve eğitim sürecine katılımları zayıflamaktadır. Bazı yöneticiler öğrencilerin ileriki sınıflarda okula alışıp sorunlarını kendileri çözebilecek duruma gelmeleri nedeniyle ailelerin okulla iletişimi azalttığını düşünmektedirler. Ancak okulla ve öğretmenlerle sürekli iletişim halinde bulunan, sürece aktif olarak katılan ailelerin sayısı da az olmasına karşın yok değildir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre ise, velilerin okula gelme sıklığı okulun bulunduğu çevreye göre değişebilmektedir. Genel olarak öğretmen

görüşleri, velilerin okula rutin veli toplantılarında geldiklerini bunun dışında okula gelmediklerini belirtmektedir. Ailelerin okul ile iletişim sıklığına ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

- Ben velilerimin sık sık çocuklarıyla ilgili bilgi alışverişinde bulunmalarını, özel durumlarda da bilgi vermelerini istiyorum. Bazen telefonla haberleşebiliyoruz, ihtiyaç duyarsam veliyi okula çağırıyorum.
- Aileler genellikle bir sorun olduğunda ya da davet edildiklerinde okula geliyorlar.
- Okula sık gelen aileler başarılı öğrencilerin aileleri olmaktadır. Asıl gelmesi beklenen aileleri veli toplantılarında bile görmek pek mümkün olmuyor.
- Okulla iletişim sıklığını veliler genellikle birbirlerine bakarak tayin etmektedir. Çalışan anne babaların okula gelip gitmesi daha zor olmakta; ev hanımı olan anneler çocuklarını daha yakından takip edebilmektedir. Bir başka etken de anne babası boşanmış olan çocukların anne ya da babası vakit ayırıp gelememektedir.

Öğretmenler de yöneticilerin görüşlerine paralel görüşler belirtmiştir. Buna göre birinci kademe öğrencilerinin aileleri, ikinci kademedekilere göre daha sık okul ziyaretlerinde bulunmaktadır. Öğretmenler velileri, çok fazla gelen, davet edildiğinde gelen ve hiç gelmeyen veliler biçiminde sınıflandırmaktadır. İlk grup, okula sık gelip öğretmenlerle sürekli iletişime geçen gruptur. Bu gruptaki veliler genelde başarılı öğrencilerin velileridir. Bu gruptaki bazı veliler ise neredeyse her hafta belki birkaç kez gelmekte ve kimi zaman öğretmenleri gereksiz yere fazlaca zamanını alarak bıktırabilmektedir. Öğretmenlere göre velilerin büyük çoğunluğunun yer aldığı ikinci gruptaki veliler yalnızca bir sorun olduğunda veya davet edildiklerinde okula gelmektedir. Üçüncü grup ise okula hiç uğramayan veli grubudur. Okulla iletişime geçmesi istenen bu gruptaki velilerin çocukları genellikle başarısız çocuklardır. Öğretmenlere göre bu velilerin okula gelmeme gerekçeleri arasında çocuğu hakkında sürekli şikayet edilmesi, okula geldiğinde para istenmesi gibi nedenler bulunmaktadır. Öğretmen görüşleri dikkate alındığında ailenin okulla iletişim sıklığı öğrencinin başarı düzeyiyle doğru orantılı olarak değişmektedir. Bu durum ailelerin eğitim sürecine katılımının öğrenci başarısını ne yönde etkilediğinin de bir kanıtıdır.

Ailelerin okul ziyaretleri konusunda önemli bir husus da, ailelerin öğretmenlerin görüşme saatinde değil de, kendilerinin uygun olduğu

herhangi bir saatte gelmesidir. Durum böyle olunca bazen öğretmen veli okula geldiğinde zaman bakımından uygun olmamakta bazen de öğretmenin dinlenmeye ayırdığı vakte denk gelebilmektedir. Bu yüzden, ailelerin öğretmenle veya yöneticilerle görüşmeleri için bir randevu sisteminin oturtulması ve ailelerin buna uymalarının sağlanması önemli bir gereklilik olarak görülmektedir.

Ailelerin Okul ile İletişim Nedenleri

Ailelerin hangi konularda okul ile veya öğretmenlerle iletişime geçtikleri sorulduğunda öğrenci yaşının ve okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyinin bu konuda belirleyici faktörler olduğu görülmektedir. Bu konuya ilişkin okul yöneticilerinin ifadelerinden bazıları şöyledir:

- Küçük yaştaki öğrencilerin aileleri çocuğun tuvalet alışkanlığı, sınıfta oturduğu yer, önündeki çocuğun kendinden uzun olması gibi konularda bile görüşüyorlar. Üst sınıflarda çocuklar bu konuları kendileri hallediyor, görüşülen konular değişiyor.
- Birinci sırada dersler, 2. sırada davranış bozuklukları ve ahlaki gelişimiyle ilgili konular yer alıyor. İlk 4 sınıf sosyallik, derse katılım ağırlıktayken 4 ten sonra akademik başarı, sınavlar ön plana çıkıyor.
- Genellikle öğrencinin ders notları, sınıf içi problemler ve öğretmeni şikayet etmek için geliyorlar.
- Velilerin önemli bir bölümü de yiyecek içecek, giyecek yardımı yapılması için okul ve öğretmenlerle iletişime geçmektedir.

Yönetici görüşlerine göre ailelerin okulla iletişime geçme nedenleri arasında küçük sınıflarda daha çok okula ilişkin kaygılar, arkadaşlarıyla iletişim, sosyalleşme, beslenme, bakım, fiziksel ve psikolojik gelişim ve davranış bozuklukları gibi konular öne çıkmaktadır. İlköğretimin son sınıflarında ise akademik başarı ön plana çıkmakta, liselere yerleştirme sınavlarıyla ilgili sorunlar, ders çalışmaya ilişkin konular ve kurs talepleri ağırlık kazanmaktadır.

Çocukların gelişimi ve dersleriyle ilgili konular dışında bazı durumlara da rastlanmaktadır. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelere okul vasıtasıyla yapılan ekonomik yardımlar ailelerin bu konuda sürekli bir beklenti içine girmelerine, okulu ekonomik yardım dağıtılan bir yer olarak görmelerine neden olduğu anlaşılmaktadır. Okul yöneticileri, sık sık maddi yardım talepleriyle karşılaştıklarını, bazı ailelerin düzenli aralıklarla okula gelip maddi yardım olup olmadığını sorduklarını dile getirmektedirler. Bunun

dışında bazı ailelerin öğretmenlerle ilgili şikayetlerini okul yöneticilerine iletmek için geldikleri de görülmektedir.

Öğretmen görüşlerine göre ise ailelerin okulla iletişime geçme nedenlerinin başında akademik başarı konusu gelmektedir. Ailelerin okul ile iletişim nedenlerine ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

- Öğrencilerin devamsızlığını öğrenmek ve devamsızlık konusunda öğretmen ve okulun takip etmesi için yardım istemek için geliyorlar.
- Çocukları hakkında “ders çalışmıyor, çok televizyon izliyor, bilgisayardan kaldıramıyorum” gibi şikayetlerle gelip bu konularda yardım istemek için geliyorlar.
- Öğrencinin arkadaşlarıyla ya da bir öğretmenle yaşadığı sorun olursa, çocuğunun hakkını savunmak gibi nedenlerle geliyorlar.
- Veliler şu an internet üzerinden tüm notları görebildiği için özellikle davranış notu düşük ise ertesi gün okula gelip hesap sormaktadır.

Öğretmenlere göre ailelerin okul ve öğretmenle en çok iletişime geçtikleri konu çocuklarının ders ve not durumlarıdır. Bunu, ailenin çocuğuyla yaşadığı ve çözüm bulamadığı sorunlar için yardım talepleri izlemektedir. Bunların dışında ailelerin en çok; okulla ilgili taleplerini dile getirmek, öğrencilerin devamsızlığını öğrenmek ve devamsızlık konusunda öğretmen ve okulun takip etmesi için yardım istemek gibi nedenler dolayısıyla öğretmenle iletişime geçmektedir.

Öğretmen ve yönetici görüşleri değerlendirildiğinde küçük yaşlarda çocuğun güvenliğinin sağlanması, okula ulaşımını tek başına sağlayamaması, okula, öğretmene ve arkadaşlarına ilk uyum sürecinin atlatılması gibi nedenler aileleri okulla ve öğretmenle daha fazla iletişim kurmaya yöneltmektedir. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe bu tür sorunlar yerine akademik başarı ve devamsızlık gibi sorunların öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca öğretmen ve yönetici ifadelerinden ailelerde hesap sorma alışkanlığının giderek yerleştiği anlaşılmaktadır. Aileler tarafından öğretmen ve okul yöneticilerinin okuldaki eğitim-öğretimle ilgili tek otorite kabul edildiği, kararlarının sorgulanmadığı ve karşı çıkılmadığı geleneksel anlayışın değiştiği bunun yerine gerektiğinde kararları sorgulayan, öğretmen davranışlarını izleyip rahatsızlık veren konularda şikayet eden velilerin olması olumlu gelişmeler olarak düşünülebilir. Ancak aile katılımının ailelere okuldaki her türlü karara katılma veya öğretmenlerin uzmanlık alanlarına müdahale etme anlamına gelmemesi gerektiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Ailelerin Eğitim Sürecine Katılım Düzeyleri

Katılım düzeylerine ilişkin bulgular ve yorum, Epstein (1995) tarafından oluşturulan çocuk bakımı, iletişim, gönüllülük, evde öğrenme, karar verme ve toplumla işbirliği olmak üzere altı kategoriye göre yapılmıştır. Ailelerin eğitim sürecine katılım düzeyini belirlemek amacıyla okul – aile arasındaki bazı etkinliklerin veya uygulamaların söz konusu okul için geçerli olup olmadığı sorulmuştur.

Çocuk bakımı. Çocuk bakımı, ailelere çocukları için uygun bir ev ortamı hazırlamada yardımcı olmak, çocukların öğrenim seviyelerine ve yaşlarına göre ailelere sağlık, beslenme ve eğitim etkinlikleri gibi konularda destek olmakla ilgili etkinlikleri içermektedir. Öğretmen ve yöneticilere bu etkinliklerin okulda ne düzeyde gerçekleştiği sorulmuştur.

Bu konuya ilişkin yönetici görüşlerine göre bazı okullarda sağlık, ilk yardım ve diş sağlığı gibi konularda seminerlerin düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu seminerlerin sık ve düzenli aralıklarla değil, yılda bir – iki kez yapıldığı bazı okullarda da hiç yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu konudaki sorulara genellikle okulun rehberlik servisinin yaptığı hizmetler çerçevesinde yanıtlar verilmektedir. Okulların bu konulardaki çalışmaları genellikle rehberlik servisinin yaptığı veli bilgilendirme toplantılarıyla ve öğretmenlerin verdikleri bilgilerle sınırlı kalmaktadır.

Öğretmenlerin görüşleri ise, bu konuda çaba sarf edildiği ancak bu etkinliklerin yetersiz olduğu yönünde ağırlık kazanmaktadır. Bu konudaki görüşler göstermektedir ki, rehberlik servisinin çalışmaları yetersiz bulunmaktadır ve dolayısıyla öğretmenlerin bireysel çabalarına gerek vardır. Bu anlamda az olmakla birlikte özellikle bazı sınıf öğretmenlerinin özellikle sorunlu çocukların evlerine aile ziyaretleri düzenledikleri, çocuğun ev ortamını görüp aileye bu konuda destek sunduğu ve yönlendirdiği görülmektedir.

İletişim. Bu başlık altında okul ile ev arasında sağlıklı iletişim kanalları kurma bağlamında, veli toplantıları düzenleme, dil veya iletişim sorunu olanlar için uzman yardımı alma, evlere aylık, haftalık öğrenci hakkında bilgilendirme raporları gönderme gibi etkinlikler yer almaktadır.

Yönetici görüşlerine göre okulla aileler arasındaki temel iletişim, veli toplantıları yoluyla sağlanmaktadır. İlk sınıflarda bu iletişim daha güçlüdür ve bazı veliler sınıf öğretmeniyle hemen her gün okul giriş ve çıkış saatlerinde görüşebilmektedir. Dil veya iletişim sorunları olanlarla ilgili okulun uzman yardımı almadığı ve bu tür sorunların anlık çözümlerle giderilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ara karne vermek veya ailelere

raporlar sunmak gibi etkinlikler yer almamakta, toplantılarda sınav not bilgileri ve devamsızlık bilgileri ailelere verilmektedir.

Öğretmen görüşleri ise, veli toplantılarının okulun formel işleyişinin gereklerini yerine getirmek için düzenlendiği, ancak bu toplantıların okul ile ev arasında sağlıklı iletişim kanalları kurmakta yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca öğretmenler özeleştirici olarak ailelerle fazla iletişime geçmediklerini, okulda sadece dersleri olduğu zamanlarda bulunup bunun dışında okulda vakit geçirmediklerini ve ailelerle iletişim kurmak için fazla zaman ve çaba harcamadıklarını ifade etmektedirler.

Bu görüşler dikkate alındığında okul – aile arasında iletişime yöneticiler ve öğretmenler tarafından yeterince önem verilmediği, iletişimin genellikle veli toplantılarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. İlk sınıflar için ise velilerin her gün çocuklarını okula getirip alırken öğretmenle görüşme fırsatı buldukları ve sorunlarını bu esnada paylaştıkları anlaşılmaktadır. Veli toplantılarının ise yeterince etkin yapılamadığını; bir formaliteyi yerine getirmekten öte geçemediğini söylemek mümkün görülmektedir.

Gönüllülük. Gönüllü ailelerin okuldaki etkinliklere katılmasının sağlanması ve okulda aileler için etkinlik odaları hazırlanması bu başlık altında sorulan etkinliklerdendir. Yönetici ve öğretmenler bu konuda benzer görüşler belirtmişlerdir. Buna göre kermesler ailelerin gönüllü olarak katıldıkları etkinliklerin başında gelmektedir. Bazı okullarda anneler günü, kadınlar günü gibi özel günlerde etkinliklerin düzenlendiği, ailelerin bu etkinliklere gönüllü ve aktif olarak katıldıkları belirtilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin kendi öğrenci velileri için düzenledikleri çaylı toplantılara da rastlanmaktadır. Ayrıca drama, şiir okuma, müsamere ve kutlama provaları gibi bazı sınıf etkinliklerine gönüllü aileler öğretmenlerin izin verdikleri ölçüde katılıp izleyebilmektedirler.

Fiziksel yetersizlikler nedeniyle ailelere okulda odalar tahsis etmek, etkinlik odaları hazırlamak gibi uygulamalara rastlanmamaktadır. Bunun yerine bazı okullarda okul aile birliği odaları kullanılabilir. Görünen o ki, ailelerin gönüllü olarak katılabildikleri etkinlikler, öğretmenlerin izin verdikleri oranda sınıftaki etkinlikleri izleme ve ağırlıklı olarak kermeslerle sınırlı kalmaktadır.

Evde öğrenme. Bu kategoride, öğrencilerin ödevlerine, ders etkinliklerine, planlarına evde nasıl yardım edeceği konusunda ailelere bilgi verme, seminerler, konferanslar hazırlama, okulda aile okuma etkinlikleri hazırlama gibi etkinlikler yer almaktadır. Bu konuya ilişkin yönetici ve öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde veli eğitim seminerleri

kapsamında bazı okullarda yılda bir veya birkaç kez eğitici toplantıların düzenlendiği bazılarında ise hiç düzenlenemediği anlaşılmaktadır. Bu konuda okulun ailelere katkısı rehber öğretmenlerin yaptığı ders çalışma, sınavlara hazırlık, okul seçimi gibi konularda yaptıkları yönlendirme ve yardımlarla sınırlı kalmaktadır. Öğretmenler, evde öğrenme ortamı hazırlanması ve ailelerin çocukların öğrenmelerine nasıl yardım edeceklerini öğretme konusunda okulun yetersiz kaldığını, halk eğitim merkezleri ve yerel yönetimlerin bu konuda okullara destek sunmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Karar verme. Karar verme etkinlikleri arasında okuldaki kararlarda ailelerin katılımının sağlanması ve katılımı zenginleştirmeye yönelik etkinlikler yer almaktadır. Okul yöneticileri bu tür etkinlikler sorulduğunda çoğunlukla sınıfların veli temsilcileri olduğu, onlar aracılığıyla diğer velilere ulaşıldığı yönünde cevap vermektedir. Ancak bu uygulama ailelerin kararlara katılımını sağlamaktan çok okulda alınan kararların veya uygulamalara ilişkin bazı duyuruların velilere ulaştırılmasını kapsamaktadır. Bazı yöneticiler, ailelerin kararlara katılım konusunda genellikle çok isteksiz davrandığını, toplantılara katılmadıklarını, fikirlerinin sorulduğunda genellikle fikir beyan etmediklerini ifade etmektedir. Okul yöneticilerine dair genel görüşlerini ifade eden bir yönetici ise yöneticilerin ailelerden maddi destek isteme konusunda çok istekli, kararlara katma konusunda da çok isteksiz olduklarını ifade etmiştir. Bir yönetici ise okulun olanaklarını koşullarını bilmeden, velilerce beyan edilen fikirleri çok değerli bulmadığını ve bu yüzden aileleri okuldaki kararlara katmak istemediğini belirtmiştir.

Bu konudaki öğretmen görüşleri de yönetici görüşlerine paralel özellikler göstermektedir. Öğretmen görüşleri okulların bürokratik yapısının kararlara ailelerin katılmasına fazlaca olanak sağlamadığı ve ailelerin daha çok okula kaynak sağlamak gibi nedenlerle çağırıldıkları noktalarında ortaklaşmaktadır.

Bu görüşler dikkate alındığında kararlara ailelerin katılımının önündeki önemli engellerden birinin mevcut bürokratik yapı olduğu söylenebilir. Eğitim sisteminin merkezi yönetim anlayışı okul yönetimine çok fazla özerklik tanımamaktadır. Bu nedenle ailelerle birlikte öğretmenlerin veya yöneticilerin okuldaki eğitim-öğretimin işleyişine yönelik çok fazla müdahalede bulunma olanakları yoktur. Ancak kararlara katılımın mümkün olduğu alanlarda da hem ailelerin hem de yöneticilerin isteksizliğinin katılımı engellediği görülmektedir.

Toplumla işbirliği. Bu başlık altında okul programlarını, veli uygulamalarını ve öğrencilerin öğrenim ve gelişimlerini güçlendirmek amacıyla okulun toplumsal kaynaklardan ve hizmetlerden yararlanma ve topluma katkı sunma düzeyi ele alınmıştır. Okul yöneticilerinin ifadelerinde, depreme hazırlık tatbikatları, sağlık taramaları, üniversitelerden eğitim ve seminerler konusunda alınan destekler, aileler için ücretsiz okuma-yazma kursları, sınavlara hazırlık kursları, belediyelerin ve sosyal yardım kuruluşlarının fakir ailelere destek kapsamındaki yardımları okulun çevredeki diğer örgütlerle ilişkilerini ve işbirliğini yansıtan etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda bazı okulların sivil toplum örgütleriyle, bazı derneklerle işbirliği yaptıkları, okulda veliler veya öğrenciler için seminerler, kurslar düzenledikleri görülmektedir. Ancak bu tür uygulamaların çok az sayıda olduğu, toplumsal örgütlerle gerçek anlamda ve etkin bir işbirliğinin sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenler de bunların dışında, okulun toplumsal kaynaklardan ve hizmetlerden yararlanma düzeyini sınırlı bazı etkinlikler dışında yeterli görmemektedir. Bu etkinlikler de çoğunlukla okul dışından belediyeler, kaymakamlıklar, yardım kuruluşları ve hayırsever vatandaşların yaptıkları ekonomik yardımların ihtiyaç sahibi ailelere ulaşmasında görev alma şeklinde olmaktadır. Özetle, yönetici ve öğretmen görüşleri okulların toplumla işbirliği konusunda yeterince etkin olamadığı noktasında birleşmektedir.

Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımının Önündeki Engeller

Ailelerin eğitim sürecine katılımının önündeki engeller, en çok rastlanan engellere göre başlıklar altında ele alınmış, bunların dışında olabilecek engeller de “diğer engeller” başlığı altında toplanmış ve yorumlanmıştır.

Eğitimcilerin olumsuz tavırları. Ailelerle çatışma yaşama korkusu, ailelerin sürece katılımına inanmama veya gereksiz görme gibi eğilimler eğitimcilerin en çok rastlanan olumsuz tavırlarındandır. Bu olumsuz tavırlar ailelerin eğitim sürecine katılımını azaltmakta veya tamamıyla engellemektedir. Buna ilişkin yönetici görüşlerine göre okul yöneticilerinin aileleri sadece maddi yardım anlamında katkı sağlayacak kişiler olarak görmesi, ailelerin fikirlerine ve kararlara katılımına önem vermemesi önemli bir engeldir. Ailelerin çoğunlukla para istemek için okula çağırılması okul-aile ilişkisini zayıflattığı anlaşılmaktadır.

Bu konudaki diğer önemli görüş, öğretmen ve yöneticilerin aileleri eğitim ve kültür düzeylerinin kendilerine göre daha düşük olması nedeniyle küçümsemesi ve fikirlerine önem vermemesi yönündedir. Bu eğilim, öğretmen ve yöneticilerin ailelerle iletişime geçmesini, belirli konular etrafında

tartışmasını ve fikir almasını engellemektedir. Bunun yanında, ailelerle etkili iletişim kurmayı bilmeyen veya yanlış biçimde iletişim kuran eğitimciler, ailelerin sürece katılımının önünde bir engel olarak görülmektedir. Yönetici görüşleri arasında ailelerin kaymakamlık veya milli eğitim müdürlüğü gibi üst makamlara olası şikayetleri nedeniyle eğitimcilerin olumsuz tavır ve davranışlardan kaçındıkları görüşüne de rastlanmaktadır.

Bu konudaki öğretmen görüşleri velilerden sadece para istenmesi ve fikirlerine önem verilmemesi konularında yöneticilerle benzerdir. Bunların dışında bazı öğretmen ve yöneticilerin ailelere zaman ayırmak istememesi, onlara karşı somurtkan, ilgisiz ve isteksiz davranması, ailelerle iletişim ve işbirliğini sadece kendisi için daha fazla iş ve mesai olarak görmesi şeklinde olumsuzluklar da belirtilmiştir. Öğretmenler bazı ailelerin, öğretmenin çocuklarına karşı olumsuz tavır almasından çekinerek öğretmenle tartışmaktan veya onu rahatsız edecek davranışlardan kaçındıklarını ifade etmektedir. Bazı öğretmenler ise, bu tür olumsuzlukların çok sık yaşanmadığını ve öğretmenlerin genellikle ailelerle işbirliği yapmak istediklerini belirtmişlerdir.

Ailelerin olumsuz tavırları. Ailelerin eğitim işini okula bırakma, katılıma ihtiyaç duymama gibi tutum ve tavırları eğitim sürecine aile katılımının önündeki önemli engellerden bir diğeridir. Bu konuda yöneticiler en çok ailelerin eğitim konusunda sorumsuz davranmalarından, eğitime gereken önemi vermemelerinden, eğitimi sadece okulun görev ve sorumluluğu olarak görmelerinden ve bu konuda katkı sunmak istememelerinden şikayet etmektedirler. Yöneticilere göre bazı aileler için çocuğunun eğitimine katkı, öğrenciyi birinci sınıfta okula teslim edip, sekizinci sınıf sonunda okuldan almaktan ibarettir. Bunun yanında bazı ailelerin katılım düşüncesini yanlış anlayıp kendinde öğretmenlerin ve yöneticilerin işlerine müdahale hakkı gördüğü durumlara da rastlanmaktadır. Bu tür olumsuzluklar eğitimcilerin ailelere karşı olumsuz tavırlar takınmalarına, dolayısıyla aile – okul arasında iletişimsizliğe neden olmaktadır. Bu da ailelerin katılımını azaltmakta veya engellemektedir.

Öğretmenler de aynı şekilde eğitim sorumluluğunun birinci dereceden yükümlüsünün okul olduğu inancı nedeniyle ailelerin katılımının yeterli düzeyde olmadığını belirtmektedir. Öğretmenler bazı anne-babaların okula hiç uğramamasından, okulun yolunu dahi bilmemesinden, zaman bulamama, yoğun çalışma koşulları gibi bahaneler bulmasından yakınmaktadır.

Bazı öğretmenler de ailelerin çocuğunun eğitimi ile ilgili yasal haklarını bilmediklerini; öğretmenlerin de bunları ailelere özellikle öğretmediğini ifade etmektedir. Bu görüşe göre aileler hangi konularda, neyi nasıl talep edeceklerini bilemedikleri için çok fazla okula gelip gidememektedir.

Ailelerin bilgi veya eğitim düzeyinin yetersiz olması. Ailelerin çocuklarının eğitim sürecine ve okulun işleyişine ilişkin yeterli düzeyde bilgilerinin olmaması, nasıl ve ne tür bir katılım göstereceklerini bilmemeleri eğitim sürecine katılmalarını engelleyici faktörlerden bir diğeridir. Yöneticilere göre aile katılımının önündeki en büyük engellerden biri ailelerin eğitim düzeyinin düşük olmasıdır. Bu tür aileler çocuğunun eğitimiyle ilgili gerekli doğruları ve olması gerekenleri kestirememekte ve sürece aktif katılım gösterememektedirler. Bu konuda kendi okulundaki velilerin eğitim durumunu betimleyen bir yönetici, velileri arasında sadece bir üniversite, 30 lise mezunu olduğunu, geri kalan yaklaşık 500 velinin ise ilkokul mezunu veya okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Diğer bir yönetici de kendi okulu için çocukların eğitimiyle çoğunlukla ev hanımı annelerin ilgilendiğini, velilerin yaklaşık %90'ının kadın olduğunu, bu bayanların da eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğunu belirtmektedir. Ankara merkez ilçelerinde bulunan okullar için bile veli profilinin böyle olması eğitim sisteminde etkili bir okul – aile işbirliğinin sağlanmasının oldukça fazla zaman alacağını düşündürmektedir.

Buna karşın eğitim düzeyinin, ailelerin sürece katılımının önünde engel olmadığını düşünen yöneticiler de vardır. Bunlar ise, eğitim sürecine katılım için eğitim düzeyini bir gereklilik olarak görmemekte, ailenin çocuğunun eğitimine önem vermesi ve eğitimcilerin tavsiyelerine uymalarını yeterli görmektedir. Bu bakış açısının ailelerin çocuğunun eğitimine katkısını, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tavsiye ve isteklerini yerine getirmekten ibaret gören olumsuz bir görüş olduğunu söylemek mümkündür.

Öğretmenlerde de ailelerin çocuklarının eğitim süreci konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve düşük eğitim düzeyinden dolayı yeterince katılım sergilemedikleri görüşü hakimdir. Bu konudaki önemli bir görüş de, ailelerin bilgi ve eğitim düzeyinin düşük olmasının aileleri eğitim sürecine katmamak için bir bahane olmaması gerektiğidir. Okulun ve öğretmenlerin çocuklarının eğitimi konusunda aileleri sürekli bilinçlendirmesi ve eğitim vermesi gerekmektedir. Çocuğun eğitimi okulda sunulan eğitim – öğretim etkinlikleriyle sınırlı kalmamalı ailesinin de eğitim konusunda bilinçlenmesi ve çocuğunun eğitimine katkı sunması sağlanmalıdır. Bazı öğretmenler yine bazı öğretmenler tarafından ailelerin eğitim süreci konusunda kasıtlı olarak bilinçlendirilmediklerini düşünmektedir. Buna göre ailelerle uğraşmak istemeyen öğretmenler özellikle ailelerle çok fazla iletişime geçmemekte, onları işine karıştırmamayı tercih etmektedir.

Çalışma koşulları ve zaman bulamama. Günümüz koşullarında şehir hayatında anne – babanın her ikisinin de çalıştığı durumlara rastlanmaktadır. Bu durumun anne-babanın, çocuğunun eğitim sürecine katılımını etkileyen bir

faktör olduğu düşünülmektedir. Okul yöneticileri çoğunlukla anne-babasının her ikisi de çalışan çok fazla öğrencileri olmadığını bunun kendi okulları için önemli bir engel olmadığını belirtmişlerdir. Genelde babaların çalışıp annelerin ev hanımı olduğu ve çocuğun eğitimiyle de anneler ilgilendiği için istedikleri zaman okula gelebildikleri ifade edilmiştir. Yöneticilerin bazıları, en azından veli toplantılarında anne babayı okula getirebilmek için toplantıları pazar günlerine koyduklarını, ancak bu uygulamanın toplantıya katılım açısından önemli bir değişikliğe neden olmadığını belirtmişlerdir. Yöneticiler, genellikle bu konuda katılıma istekli olan velilerin bir yolunu bulup okulla ve öğretmenle iletişime geçebildiğini, istekli olmayanların ise katılımı özendirmeye yönelik önlemler alınsa dahi okulla iletişime geçemediklerini dile getirmektedirler.

Araştırmaya katılan öğretmenler de, ailelerin çalışma koşullarını ya da zaman bulamamasını ailelerin katılım engellerinden birisi olarak katılım engellemekte, asıl sorunun eğitime ilgisizlik olduğunu belirtmektedir. Öğretmenler, çalışma koşulları ya da zaman bulamama gibi gerekçeleri ailelerin sorumluluktan kaçmak için öne sürdüğünü düşünmektedir. Buna kanıt olarak da toplantıların çoğunluk için uygun gün ve saate konulduğu halde katılımın çok az olmasını; çalışan velilerin öğretmenlerden telefonla bile bilgi almadığını göstermektedirler.

Yönetici ve öğretmen görüşleri dikkate alındığında çalışma koşullarının ailelerin eğitim sürecine katılımının önünde önemli bir engel teşkil etmediği, bunun çoğunlukla eğitime ilgisiz bazı veliler tarafından bir bahane olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kültür farklılıklarına uyum sağlayamama. Kültür farklılıklarına uyum sağlayamama sorunu, yetişmiş olduğu kültürden farklı bir kültürün hakim olduğu bir bölgeye göç etmek zorunda kalan ailelerin karşılaştıkları bir durumdur. Kültürel farklılıklar ailelerin eğitimcilerle iletişimini de etkileyebilmektedir. Okul yöneticileri ve öğretmenler arasında bu konudaki hakim görüş, veliler arasında çok fazla kültürel farklılığın bulunmadığı ve bunun eğitim sürecine dahil olmalarında önemli bir engel teşkil etmediği yönündedir. Çünkü veliler arasında farklı dilin konuşulması veya çok yabancı bulunan kültürlere geleneklere fazla rastlanmamaktadır. Bu etken daha çok Doğu ve kırsal alanlardan gelen öğrenci velilerinde söz konusu olmaktadır ki, bu oran da engel sayılmayacak kadar düşüktür. Bu etken çok uluslu batılı ülkeler için geçerli olabilecek bir engel iken, Türkiye koşulları dikkate alındığında ailelerin okulla iletişiminin önünde önemli bir engel teşkil etmediği anlaşılmaktadır.

Ancak eğitime ilişkin bazı konularda bölgeden bölgeye anlayış farklılığının olduğu dikkat çekmektedir. Kırsal kesimden gelen bazı aileler

için eğitimde dayak halen öğrencileri terbiye etmek için kullanılan geçerli bir yöntem olabilmektedir. Bu konuda bir yönetici, kırsal kesimden gelen ailelerin öğretmenlerden genellikle katı disiplinci olmalarını ve gerektiğinde dayakla öğrencileri terbiye etmelerini beklediklerini ancak kent okullarında böyle olmayan öğretmenleri “iyi öğretmen” olarak görmediklerini belirtmektedir. Bazı okullarda da babanın anneye izin vermemesi veya annenin eğitime ilişkin bilgisinin olmaması nedeniyle veli toplantılarına çocuğun abla veya ağabeyinin gönderildiği durumlara da rastlanmaktadır. Öğretmen ve yöneticiler bu örneklerin çok az rastlanan istisnai durumlar olduğunu da vurgulamaktadır.

Diğer engeller. Yukarıda sayılan engellerin dışında ailelerin eğitim sürecine katılımının önünde ne tür engellerin olduğu öğretmen ve yöneticilere sorulduğunda okulun öğrenci nüfusu ve yetersiz fiziki koşullar bu engellerden biri olarak ifade edilmektedir. Öğrenci sayısı çok fazla olan merkezi okullarda velilerin istedikleri zaman okula girmeleri mümkün olmamakta, ancak belirlenen ve güvenliğe haber verilen sınıfların velilerine giriş izni verilmektedir. Bunun dışında bir görüş de, milli eğitim çalışanlarının bazı etik dışı veya yasa dışı davranışlarının tüm eğitimcilere mal edilmesi ve bazı politikacıların eğitimcilere yönelik olumsuz açıklamalarının eğitimcilerin toplum karşısındaki saygınlığını ve onlara karşı güveni azalttığını savunmaktadır. Okulun finansman sorunları ve bunların çözümü yöneticilerin öncelikli gündemi haline geldiği için aileler okul yöneticilerini sürekli para isteyen ve velileri para kaynağı olarak gören insanlar şeklinde algılamaktadırlar. Bu durum, ailelerin yöneticilere olan güvenlerinin azalmasına ve okulla iletişimlerini azaltmalarına neden olmaktadır.

Ailelerin eğitim sürecine katılımının önündeki engellere ilişkin görüşler değerlendirildiğinde, bu konudaki en önemli engellerin ailelerin ve eğitimcilerin olumsuz tavırları olduğu anlaşılmaktadır. Ailelerin olumsuz tavırları, sorumluluklarının bilincinde olmamaları ve çocukların eğitiminden birinci derecede okulun sorumlu olduğuna inanmaları şeklindedir. Öğretmen ve yöneticilerin olumsuz tavırları ise ailelere zaman ayırmak ve onları işlerine karıştırmak istememesi, ailelerin katılımının önemine inanmamaları ve onları sadece okul için finansal kaynak olarak görmeleri gibi etkenlerdir. Diğer yandan, ailelerin çalışma koşulları ya da kültür farklılıkları önemli derecede katılım engeli olarak görülmemektedir.

Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımını Artırmak İçin Yapılan Çalışmalar

Bu başlık altında yöneticilere, ailelerin eğitim sürecine katılımlarının önündeki engelleri kaldırma, katılımı artırma veya kolaylaştırma konusundaki çalışmalarına ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Ailelerin

katılımını artırmak ve aile ile işbirliği yapabilmek için aile ziyaretlerinin yapıldığı belirtilmektedir. Ancak ziyaret edilen aile sayısı oran olarak çok düşük düzeydedir. Bir dönem okullarda bu uygulamanın zorunlu olması ve her öğretmene ziyaret edilecek aile sayısına ilişkin bir alt sınırın konulmasına rağmen yeterince verim alınmadığı bazı öğretmenlerin bu ziyaretlerden hoşlanmadığı ve zorunlu olduğu için gittiği ifade edilmiştir. Bunun dışında velileri okula getirmek için kermesler düzenlendiği, okuma bayramı, yerli malı haftası gibi etkinliklere ailelerin davet edildiği belirtilmektedir. Bununla beraber yöneticiler bu konuda özeleştirici olarak yapılan etkinlikleri yetersiz bulmaktadır.

Öğretmenlerin, ailelerin eğitim sürecine katılmalarını artırmak için yaptıkları çalışmalar ise aileler için daha çok toplantılar hazırlamak, görüşme zamanlarını önceden ilan etmek, aileler için özel davetiyeler hazırlamak ve bu davetiyelerin altına para istenmeyeceğini not düşmek şeklindedir. Aile ziyaretlerinin gerekliliği öğretmenlerce de ifade edilmekte ancak kalabalık sınıflar aile ziyaretlerinin çok fazla zaman almasına neden olmakta ve her ailenin ziyaret edilemediği anlaşılmaktadır. Öğretmenler ayrıca aile ziyaretlerinde ailelerin kendileriyle aşırı samimi olmalarından rahatsız olduklarını belirtmektedirler. Bu tür olumsuzluklar bazı öğretmenlerin aile ziyaretlerine olumsuz bakmalarına neden olmaktadır.

Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde ailelerin eğitim sürecine dahil edilmesi için yeterli düzeyde çalışma yapıldığını söylemek güçtür. Bu noktada, katılımın artırılması konusunda etkili girişimlerde bulunulmadığı ve bu konuda bir istekliliğin olmadığı görülmektedir.

Eğitim Sürecine Katılım Konusunda Ailelerden Beklentiler

Eğitim sürecine katılımlarına ilişkin ailelerden beklentileri sorulduğunda okul yöneticileri ailelerden beklentilerini öncelikle çocuklarına ve onların eğitimine önem vermeleri, onlara zaman ayırmaları, çocuklarını yetenekleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaları ve okulla iletişim konusunda daha hassas olmaları şeklinde sıralamışlardır. Bazı yöneticiler ailelerin okulda yapılanlarla ilgili bilgi alma ve katkı sunma konusunda cesaretli ve girişimci olmalarını, ancak bunu yaparken nezaket ve saygı ölçüleri içinde kalmalarını tavsiye etmektedir. Ailelerin eğitim sürecine gönüllü olarak katılım sunmaları ve okulla, eğitimcilerle işbirliği içinde bulunmaları yöneticilerin diğer beklentilerindedir. Bir yönetici ise ailelerin önce kendi aile ortamlarında okuma kültürü, dinleme kültürü edinmelerini ve bunu çocuklarına da aşılmasını ve ev ortamının eğitsel bir ortama dönüştürülmesini beklediğini ifade etmiştir.

Öğretmenler ise ailelerin, çocuklarının eğitim sürecine katılımlarına ilişkin olarak, okulu daha sık ve düzenli ziyaret etmesini, çocukları ile ilgili bilgi edinmelerini ve veli toplantılarına katılmalarını istemektedir. Ancak görünen o ki, öğretmenler bunları yerine getirmek için, hali hazırda uygulanan yöntemler dışında alternatif önerileri sunamamaktadır. Sözü edilen öneriler zaten var olan ancak uygulamada aksaklıklar dolayısıyla verim alınamayan etkinliklerdir. Bu noktada mevcut uygulamalardan farklı ve alternatif yaklaşımlara gerek olduğu açıktır.

Tartışma ve Sonuç

Ailelerin eğitim sürecine katılımının önemi ve gereği konusunda araştırmaya katılan öğretmen ve yöneticilerin ailelerin eğitim sürecinin içinde yer almasının gerekli olduğu konusunda hemfikir olduğu anlaşılmaktadır. Buna gerekçe olarak eğitimin ailede de devam etmesi gerektiği, aile ile okulun bir bütün olması gerektiği ifade edilmektedir. Konuya ilişkin araştırmalar da aile katılımının olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Araştırmalarda aileler sürece dahil edildiğinde disiplin olaylarında azalma (Epstein ve Sheldon, 2002a), devamsızlıkta azalma (Epstein ve Sheldon, 2002b), akademik başarıda ise artış (Jeynes, 2007; Shaw, 2008; Sheldon, 2003) olduğu saptanmıştır. Ailelerin eğitim sürecine katılımı etkili okul özelliklerinden biri olarak belirtilmiştir (Balci, 2001). Ancak okullarda bu konuda yeterince yol alınmadığı görülmektedir. Sözleriyle aile katılımının gerekliliğini savunan pek çok öğretmen ve yöneticinin uygulamada aynı hassasiyeti göstermediği, konu üzerinde yeterli çalışmalara yer vermediği ve zaman ayırmadığı anlaşılmaktadır. Yapılması gereken ancak yapılamayan bu çalışmaları eğitimciler çoğunlukla kendilerinde bir eksiklik olarak kabul etmekte ve düzeltilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu durum dikkate alındığında, mevzuatta veli-öğretmen görüşmelerinin daha sık aralıklarla yapılmasını ve bu görüşmelerin içeriğinin ailelerin sürece katılımını artıracak şekilde düzenlenmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması anlamlı görülmektedir.

Öğretmen ve yöneticiler, ailelerin eğitim sürecine katılım konusunda bilinçsizce davranmalarından şikayetçidir. Öğretmenler ve yöneticiler bazı velilerin, kendi uzmanlık alanlarına müdahale etmelerinden, neyi nasıl yapacakları konusunda baskı yapmalarından rahatsızlık duymakta ve bu nedenle eğitim sürecine ailelerin katılımına soğuk bakmaktadır. Ancak okullarda ailelerin bu konuda bilinçlendirilmelerini ve etkili katılımlarını sağlayacak uygulamalara yeterli ölçüde yer verilmediği de konunun diğer bir yönünü oluşturmaktadır. Bu nedenle ailelere, eğitim sürecine katılıma ilişkin sorumlulukları konusunda seminerler düzenlenmesi önerilebilir. Bu seminerlerin içeriklerinde ailelerin katılım konusunda yapması gerekenler,

sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği ve hangi noktaların öğretmenlerin sorumluluk alanlarına girdiği gibi konular yer almalıdır.

Ailelerin okul ile iletişim sıklığının ilk sınıflarda yoğun, son sınıflara doğru daha seyrek hale geldiği görülmektedir. Çocuğun ilk sınıflarda okula alışma süreci, tek başına okula gelip gidememesi, beslenme ve güvenlik gibi sorunlar, aileleri okulla daha çok iletişim halinde olmaya sevk etmektedir. Öğrencinin yaşı ilerleyip bu gerekçeler azaldıkça ailenin okulla iletişimi de zayıflamaktadır. Son sınıflarda ise bir sonraki öğretim basamağına geçiş, okul seçimi gibi nedenler ailelerin okulla iletişimini artırmaktadır. Bununla beraber ailelerin çok azının istenen ölçüde çocuğun eğitim süreciyle ilgilendiği, geri kalan kısmının ya sadece okuldaki davetli toplantılara katıldığı ya da hiç okulla iletişim kurmadığı anlaşılmaktadır. Buna göre, ailelerin eğitim sürecine katılım konusunda bilinçlendirilmelerinin gereği ortaya çıkmaktadır. Ailelere, eğitim konusundaki sorumluluklarının sadece çocukların beslenme ve güvenliklerinin sağlanmasıyla sınırlı olmadığı, tüm okul hayatı boyunca çocukların farklı konularda ailelerinin yardımına ihtiyaç duyabilecekleri hatırlatılmalıdır. Bu yönde yapılan bilinçlendirme çalışmaları, ailelerin çocuklarının ileriki yaşlarında da okulla işbirliği yapmalarını sağlayabilir.

Mevcut uygulamalarda ailelerin eğitim sürecine katılımları, anne veya babanın okula gelip çocuğu hakkında bilgi alışverişi yapması, öğretmenlerin tavsiyelerini alması, çağırıldığında veli toplantılarına katılması gibi etkinliklerle sınırlı kalmaktadır. Bunlar ise sadece çocuğunun eğitimiyle yakından ilgilenen aileler için geçerli olmaktadır. Bu uygulamalarda aileler genelde pasif konumda kalmakta ve eğitimcilerin tavsiye ve yönlendirmelerine uygun davranmaları istenmektedir. Bu durumda eğitimcilerin, ailelerin eğitim sürecinde söz hakkı olması gerektiği, çocuklarını ilgilendiren kararlarda onların da fikirlerinin alınması gerektiği anlayışını tam anlamıyla benimsemediği söylenebilir. Okullarda demokratik karar alma süreçlerinin işletilmesi açısından ailelerin de kararlara katılımının sağlanması önemli görülmektedir. Ancak ailelerin eğitim düzeyleri dikkate alındığında eğitim sürecindeki kararlara kapsamlı ve sağlıklı bir katılımın gerçekleşmesi mevcut koşullarda mümkün görülmemektedir. Bu durumda, ailelerin kararlara katılımının, nitelikli katılımın gerçekleştirilebileceği karar konularıyla sınırlandırılması yerinde olacaktır.

Ailelerin eğitim sürecine katılımının engellerine ilişkin araştırma bulguları arasında ailelerin sürece katılmayı gereksiz görmeleri (Crites, 2008), eğitim işini okula bırakıp pasif kalmayı tercih etme, bu konuda sorumluluk almama (Christenson, 2004; McGhee, 2007), eğitim sürecine ilişkin bilgi eksikliği ve kendilerini bu konuda yetersiz görme (Carrasquillo, 1993; Cristenson, 2004; McGhee, 2007; Crites, 2008), eğitimcilerin ailelere karşı olumsuz tavırları ve aile katılımının önemine inanmamaları (Shannon, 1996;

Christenson, 2004) gibi nedenler öne çıkmaktadır. Bu sayılan nedenler bu araştırmada elde edilen bulgularla paralellik arz etmektedir. Eğitimcilerin konuya ilişkin görüşlerine bakıldığında katılımın engelleri arasında ilk başta ailelerin ve eğitimcilerin olumsuz tavırları yer almaktadır. Katılım konusunda ailelerin büyük çoğunluğu isteksiz ve çekingen davranmaktadır. Ailelerin birçoğu eğitim işinde pasif kalmak istemekte, fikirleri sorulduğunda dahi görüş sunma konusunda çekimser kalmakta, bu işi okulun ve öğretmenlerin sorumluluğuna bırakmayı tercih etmektedir. Yurtdışı araştırmalarda da benzer bulguların çıkması bu engellerin ülkeden ülkeye çok fazla değişmediğini göstermektedir. Ancak bazı araştırmalarda ailelerin eğitim sürecine katılımının engelleri arasında çalışma koşulları (McGhee, 2007; Crites, 2008) ile dil ve kültür farklılıkları (Shannon, 1996; Christenson, 2004) yer alırken bu araştırma bulgularına göre bu etkenler aile katılımı için engel teşkil etmemektedir. Türkiye koşulları dikkate alındığında anne-babanın her ikisinin birden çalıştığı aile oranının yüksek olmadığı, vatandaşlar arasında ortak dilin yaygın olduğu ve önemli bir kültürel farklılığın olmadığı görülür. Bu nedenle, çok kültürlü ülkelerde geçerli olabilecek bu tür engeller Türkiye koşullarında kayda değer bir engel teşkil etmemektedir.

Eğitimciler ise genel olarak eğitim sürecine katılım kavramını ailenin okulla düzenli bir iletişim kurması, öğrenci hakkında öğretmenle bilgi alışverişinde bulunması şeklinde anlamaktadır. Bazı okul yöneticileri bu konuyu daha çok ailelerin okula maddi destek sunması şeklinde algılamaktadır. Ailelere eğitimin ailede de sürdürülmesi ve okul-aile işbirliği konularında eğitim verilmesi, okulda aileler için mekanlar, etkinlikler hazırlanması, ailelerin çocuklarıyla ilgili kararlara katılması veya fikirlerinin alınması gibi düşüncelere ve uygulamalara okullarda pek rastlanmamaktadır.

Aile katılımının gerekli ve önemli görülmesine rağmen okullarda ailelerin sürece katılmasını engelleyen etkenlerin giderilmesine yönelik çalışmaların yeterince yapılmadığı anlaşılmaktadır. Eğitimcileri bu konuya ilişkin uygulamalardan uzak tutan etkenlerden ilki fazladan zaman ve emek harcamama isteği olabilir. Aileleri sürece katmak, öğrencilerin yanında ailelerle de ilgilenmek eğitimciler için fazladan zaman ve emek harcamak demektir. Bunun yanında ailelerin, eğitimcilerin uzmanlık alanına müdahaleci tavırları eğitimcileri ailelerden uzaklaştıran bir diğer etken olarak düşünülebilir. Son olarak, bazı eğitimcilerin eğitim düzeylerinin düşük olduğuna inandıkları ailelerin sürece katkısını değerli bulmamaları olabilir. Aslında bu tür nedenlerin temelinde ilköğretime ilişkin mevzuatın eğitimci ve ailelere sunduğu serbestlik bulunmaktadır. Mevzuatta ailelerin eğitim sürecine aktif katılımını gerektiren somut yasal düzenlemelerin

olmaması önemli bir eksikliktir. ABD’de “No Child Left Behind” olarak bilinen yasal düzenleme ailelere okulda kararların alındığı toplantılara katılma, öğretmenlerle birlikte çocukların sorunlarına çözüm üretme, okulun amaçlarına ulaşmasında okulla birlikte sorumluluk üstlenme gibi yükümlülükler getirmiştir (Crites, 2008). Bu tür yasal düzenlemeler ailelerin eğitim sürecine katılımı uygulamalarını artıracak ve geliştirecektir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları dikkate alındığında, eğitim sisteminde genel olarak yapılması gereken öncelikle, ailelerin eğitim sürecine katılımı konusunda hem eğitimcilerin hem de ailelerin bilinçlendirilmelerinin sağlanmasıdır. Ailelere, eğitimin sadece okullara bırakılmaması gereken bir süreç olduğu; ailelerin de bu süreçte sorumluluk sahibi oldukları; nitelikli eğitimin ancak aile katılımıyla sağlanabileceği bilinci kazandırılmalıdır. Bu amaçla yurt çapında okul–aile işbirliğinin önemini vurgulayan kampanyalar düzenlenmeli; seminerler ve eğitim programları hazırlanmalı; medya ve iletişim kanalları kullanılarak konuyla ilgili genel bir farkındalık yaratılmalıdır. Okul–aile işbirliğini geliştirmek amacıyla okul-aile birliklerinin görev alanları genişletilmeli, uzmanlık gerektirmeyen konularda kararlara katılmaları sağlanmalıdır. Müdür yardımcılarında birinin velilerle iletişim konusunda görevlendirilmesi bu konuda önemli bir eksikliği giderebilir. Her bir sınıfın velilerini temsil eden veli temsilcilerinin bu müdür yardımcısıyla düzenli ve sık aralıklarla toplantılar düzenleyip velilerle okul arasında doğrudan ve etkili bir iletişimin sağlanması önerilebilir. Böyle bir uygulamanın, velilerin sorunlarını kolay ve hızlı bir şekilde okul yönetimine iletmelerini; okul yönetiminin ise eğitim-öğretim uygulamalarına yönelik hızlı dönütler almalarını sağlayacağı, okulda sunulan eğitimin niteliğine olumlu katkılar getireceği düşünülmektedir.

Kaynakça/References

- Arslan, Ü. ve Nural, E. (2004). Okul öncesi eğitiminde okul-aile iş birliğinin önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 162, 99-108.
- Aslanargun, E. (2007). Okul - aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 119-135.
- Aydın, İ. (2005). Okul çevre ilişkileri. İçinde, Y. Özden (Ed.). *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı*. (ss. 161-185). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aziz, A. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balkar, B. (2009). Okul-aile işbirliği sürecine ilişkin veli ve öğretmen görüşleri üzerine nitel bir Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 105-123.

- Barge, J. K., & Loges, W. E. (2003). Parent, student, and teacher perceptions of parental involvement. *Journal of Applied Communication Research*, 31(2), 140-163.
- Carrasquillo, A. L., & London, C. B. G. (1993). *Parents and schools: A source book*. Garland Publishing Inc.
- Cassity, J., & Harris, S. (2000). Parents of ESL students: A study of parental involvement. *NASSP Bulletin*, 84(55).
- Christenson, S. L. (2004). The family-school partnership: An opportunity to promote the learning competence of all students. *School Psychology Review*, 33(1).
- Coulombe, G. (1995). Parental involvement: A key to successful schools. *NASSP Bulletin*, 79, 71-75.
- Crites, C. V. (2008). *Parent and community involvement: A case study*. Unpublished Doctoral Dissertation. Wilmington University, Delaware.
- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim-Online*, 2(2), 28-34, E-Dergi, <http://ilkogretim-online.org.tr>.
- Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76(9).
- Epstein, J. L., & Sheldon, S. B. (2002a). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement. *Education And Urban Society*, 35(4).
- Epstein, J. L., & Sheldon, S. B. (2002b). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *Journal of Educational Research*, 95(5).
- Finders, M., & Cyntia, L. (1994). Why some parents don't come to school. *Educational Leadership*, 51(8).
- Hester, H. (1989). Start at home to improve home-school relations. *NASSP Bulletin*, 73(513), 23-27.
- Jeynes, W. H. (2007). The relationship between parental involvement and urban secondary school student academic achievement: A meta-analysis. *Urban Education*, 42(82).
- Lawson, M. A. (2003). School-family relations in context: parent and teacher perceptions of parent involvement. *Urban Education*, 38, 77-133.
- McGhee, C. (2007). *A descriptive study of teacher and parental attitudes towards parent involvement at an elementary school in Delaware*. Unpublished Doctoral Dissertation. Wilmington University, Delaware.
- Meriam, S. B. (1998) *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey- Bass Pfeiffer.

- Ömeroğlu, E., & Yaşar, M. C. (2005). Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 62.
- Rogers, M. A., Theule, J., Ryan, B.A., Adams, G. R., & Keating, L. (2009). Parental involvement and children's school achievement. *Canadian Journal of School Psychology*, 24(1), 34-57.
- Shannon, S. M. (1996). Minority parental involvement: A mexican mother's experience and a teacher's interpretation. *Education and Urban Society*, 29(71).
- Shaw, C. A. (2008). *A study of the relationship of parental involvement to student achievement in a Pennsylvania career and technology center*. Unpublished Doctoral Dissertation. The Pennsylvania State University. Pennsylvania, USA.
- Sheldon, S. B. (2003). Linking school-family-community partnerships in urban elementary school to student achievement on state tests. *The Urban Review*, 35(2).
- Şahin, F. T., & Ünver, N. (2005). Okul öncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 23-30.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Walberg, H. J. (2004). International perspectives on families, schools, and communities: Educational implications for family-school-community partnerships. *Educational Research*, 41, 3-9.

İletişim/Correspondence:

Arş. Gör. Çetin Erdoğan
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
06590, Ankara
e-posta: cetiner66@yahoo.com

Arş. Gör. Nihan Demirkasımoğlu
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
06590, Ankara
e-posta: nihansal@yahoo.com

Received: 27/03/2010
Revision received: 19/06/2010
Accepted: 25/07/2010